

FILEP BÁLINT

**Egyetemek térségfejlesztési
lehetőségei és szerepkörei
– fókuszban a nyugat-dunántúli régió**
**Az Unirégió kötetben megjelent
Rechnitzer János kutatási összefoglaló
alapján**

*Opportunities and Roles of Universities
in Regional Development
– focus on the Western Transdunabian region*
*Based on the Research Summary by János
Rechnitzer in the Unirégió Volume*

•
SZERZŐ:

FILEP BÁLINT, egyetemi docens, Széchenyi István Egyetem, Győr,
filep.balint@sze.hu, ORCID: 0000-0003-3955-6818

JEL kód: I2, R1

Kulcsszavak: felsőoktatás • menedzsment • térségfejlesztés
• nemzetközi partnerség

Absztrakt: A 2007-ben kiadott Unirégió (Rechnitzer – Smahó, 2007b) tudományos kiadvány az egyetemek állapotáról, térségi helyzetéről szóló hiánypótló összefoglalóként jelent meg, ajánlásokat is megfogalmazva a jövő egyetemi menedzsmentje számára, részben a Nyugat-Dunántúl vonatkozásában. A kötet javaslatait

több intézmény megfogadta, a szempontokat magára érvényesnek találta, így a megvalósítás során számos területen jelentős eredményeket értek el. A Széchenyi István Egyetem közössége is így tett; Rechnitzer János professzor, egyetemi vezető, doktori iskola alapító ezen gondolatait a társakkal, a tanítványokkal együtt megvalósította, realizálta.

Fontos kiemelni, hogy „az elmúlt évtizedekben a felsőoktatásban lezajlott és jelenleg is zajló változások hatására radikálisan megváltozott az egyetemek szerepe. Míg korábban pusztán oktató-nevelő intézményként tekintettünk rájuk, addig napjainkban számos nemzetközi példa mutatja, hogy ennél jóval tágabb szerepkörben kell kipróbálniuk magukat. Az oktatás, kutatás mellett egyre fontosabb szerephez jutnak a vállalati együttműködések, melyek a globális, nemzetközi szinten is sikereket hozhatnak. A hazai felsőoktatási intézmények számára a jelenleg zajló átalakulási folyamatok hozhatják meg a sikert a nemzeti és nemzetközi szinten egyaránt, ehhez azonban átgondolt intézményi stratégiákra, az innovációk ösztönzésére és erős területi-térségi beágyazódásra van szükség” (Pupp – Filep, 2021:25.).

AUTHOR:

BÁLINT FILEP, Associate Professor, Széchenyi István University, Győr,
filep.balint@sze.hu, ORCID: 0000-0003-3955-6818

JEL code: I2, R1

Keywords: *higher education, management, regional development, international partnership*

Abstract: *The Unirégió (Rechnitzer – Smabó, 2007b) is a scientific publication that fills a gap by providing a comprehensive overview of the current state and regional position of universities, partly focusing on the West-Transdanubian region, and offering recommendations for future university management.*

Some institutions have adopted these recommendations and ideas as relevant to themselves, achieving significant results in various areas during implementation. The community of Széchenyi István University is one such example, where Professor János Rechnitzer, a university leader and founder of the doctoral school, developed and built upon these ideas together with his colleagues and students.

It is important to highlight that „the role of universities has radically changed due to the changes that have occurred and are still occurring in higher education over the past decades. Whereas previously they were viewed merely as educational institutions, numerous international examples now show that they must test themselves in a much broader role. In addition to education and research, corporate collaborations are becoming increasingly important, bringing success on the global and international stage. The ongoing transformation processes can bring success for domestic higher education institutions at both national and international levels. However, this requires well-thought-out institutional strategies, the promotion of innovations, and strong regional integration” (Pupp – Filep, 2021:25.).

BEVEZETÉS

– AZ EGYETEMEK SZERKEZETE ÉS A TÉRSÉGI FEJLŐDÉS

A mindennapi operatív tennivalók és megoldandó feladatok sokasága közben is fontos a visszaemlékezés az elmúlt rövid időszak folyamataira. Éppen ezért megtisztelőnek, s egyben hasznosnak érzem, hogy a Comitatus folyóirat felkérésére felidézhetem egykori témavezetőm, Rechnitzer János professzor munkásságának egy-egy, mai tevékenységünkhöz relevánsan kapcsolódó részletét.

2009-ben megvédett disszertációm, Rechnitzer professzor úr szakmai támogatása révén válhatott elismertté, 2014-ben könyv formában is megjelent. Kiemelkedően sokat jelentett számomra Horváth Gyula professzor úr recenziója, amelyben elismerően írt a Széchenyi István Egyetem Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola tevékenységéről. Horváth (2015) megemlítette a szerző komplexitásra törekvő kutatási felfogását, s fontosnak tartotta kiemelni, hogy a doktori értekezés „Bemutatja a változások irányainak bonyolultságát, a soktényezős fejlesztéspolitika hagyományos és modern elemeit. Felfogásából a területi alapú fejlesztéspolitika melletti elkötelezettsége világlik ki. Jól látja az ehhez szükséges szellemi, tervezéstechnikai és szakpolitikai változások irányait is” (Horváth, 2015:204.).

Rechnitzer János professzor, a doktori iskola vezetője, szerzőtársaival több évtizeden át kutatta, vizsgálta a városok, térségek és azok szereplőinek kapcsolatát, összefüggéseit, komplex fejlesztési lehetőségeit, kiemelten a felsőoktatási intézmények szerepét és hozzájárulását. Egy ilyen összefoglaló, hiánypótló tudományos kiadvány jelent meg 2007-ben Unirégió – Egyetemek a határ menti együttműködésben címmel, Rechnitzer János és Smahó Melinda szerkesztésében (Rechnitzer – Smahó, 2007b).

Ennek első fejezete, Régió és az Egyetem (Rechnitzer – Smahó, 2007a), közel hetven oldalon keresztül mutatja be részleteiben – nemzetközi példák alapján is – az egyetemek területi fejlődésre gyakorolt hatásait, az interregionális kapcsolatokat szerepét, az egyetemek gazdasággal való szoros együttműködésének lehetőségeit.

Már ekkor felmerült a kérdés, hogy az egyetemek hagyományos szerepvállalását miként lehetne kiegészíteni, fejleszteni, átalakítani a globálisan sikeres egyetemi modellek működési mintáihoz hasonlóan. A kiadvány első fejezete összefoglalója az egyetemek és régiók viszonyrendszerének. A tartalmi kutatás számokra és elemzésekre épül. A fejezet kiemelt megállapításai a következők:

- az államok területi szerkezetével való kapcsolat, azaz a különböző országok centralizációs-decentralizációs szerkezte meghatározó a felsőoktatás regionális szerkezetére is;
- az egyetemi kutatások erős kihatással vannak a térségek fejlődésére, ezért is fontos a térségi intézményhálózat milyensége;
- a harmadik kiemelt megállapítás, amelyre a szerzők felhívják a figyelmet a 2000-es évek elején: „a felsőoktatásban egy rugalmas struktúrát kell kialakítani, egy olyan intézményi szerkezetet, ami a technológiai, a gazdasági és a társadalmi innovációk fogadására egyaránt alkalmas. Az elmúlt 30 esztendőben azok az országok és térségek voltak sikeresek, ahol létrejttek ilyen típusú intézmények. Nemzetközi példák alapján is látható, hogy minden erősödő térségben megtalálhatóak azok az egyete-

mek, amelyek a gyors technológiai váltást, egyben a gazdasági innovációt segítették elő, mert ráfűződtek a regionális gazdaságra, azzal egy szerves integrációt voltak képesek kialakítani.” (Rechnitzer – Smahó, 2007a:24.)

A szerzők, Rechnitzer János és Smahó Melinda, a hazai felsőoktatást és a térségi versenyképességet összefüggéseiben elemzik. A hazai felsőoktatás egy fontos jellegzetessége a tömegessé válás, ahogy Európában is. Ezzel együtt a nagyobb mobilitás lehetősége is megnyílt az Európai Unióban, a bolognai rendszer hatására képzések kerülnek felülvizsgálatra, megjelennek más tanulási formák és versenyhelyzet alakul ki az állami, magán- és egyházi tulajdonú egyetemek között.

Ezen tényezők mellett folyamatosak a kihívások a gazdasági-társadalmi szereplők részéről, szakmák rendeződnek és értékelődnek át. A hallgatói preferenciák is változnak, az intézményválasztáshoz az egyetemi hírnéven kívül a városok élhetősége, a campus és szolgáltatások minősége, a gyakorlati és elhelyezkedési lehetőségek is hozzájárulnak.

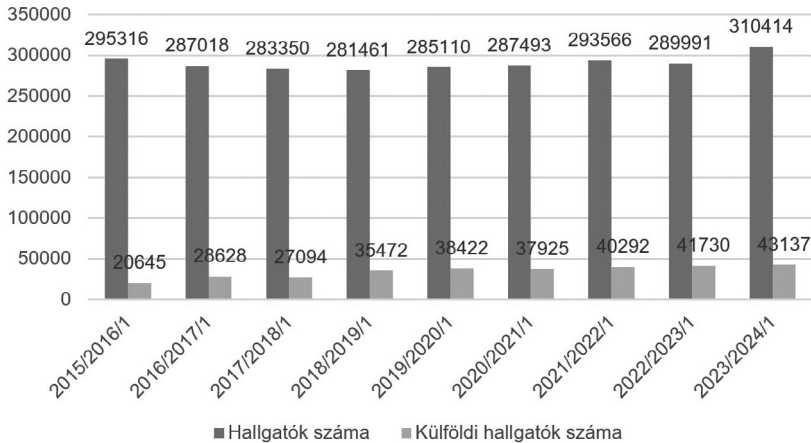
Eközben az állami források csökkenése vagy változatlan szintje – a normatív finanszírozási rendszer nem segíti a fejlődést és átalakulást – a felsőoktatás területi szerkezete nem változik jelentősen. A felsőoktatásban így elindul egy lényeges változás: a hazai egyetemen a verseny és kihívások hatására új eszközök kezdenek kialakulni, például a marketing, a pályakövetés vagy az öregdiák rendszer.

HALLGATÓI TRENDEK – INTÉZMÉNYI LÉTSZÁMOK

A szerzők 2001–2006 között a felsőoktatási hallgatói jelentkezési számokat elemezték, mindezt regionális megközelítésben. Jól látszik, hogy az egyetemi nagyvárosok vonzó hallgatói központokká váltak. Az országos trendeket a hazai és külföldi hallgatói létszám alakulásának vonatkozásban a következő ábrán láthatjuk. A nemzetközi hallgatói létszám az elmúlt évtizedben megduplázódott, ami elsődlegesen Budapesten és a vidéki egyetemi klinikai helyszíneken koncentrálódott.

1. ábra: Hallgatók és azon belül a külföldi hallgatók száma a felsőoktatásban Magyarországon a 2015/2016 és 2023/2024-es tanévek között

Figure 1: Number of Students and International Students in Higher Education in Hungary between the Academic Years 2015/2016 and 2023/2024

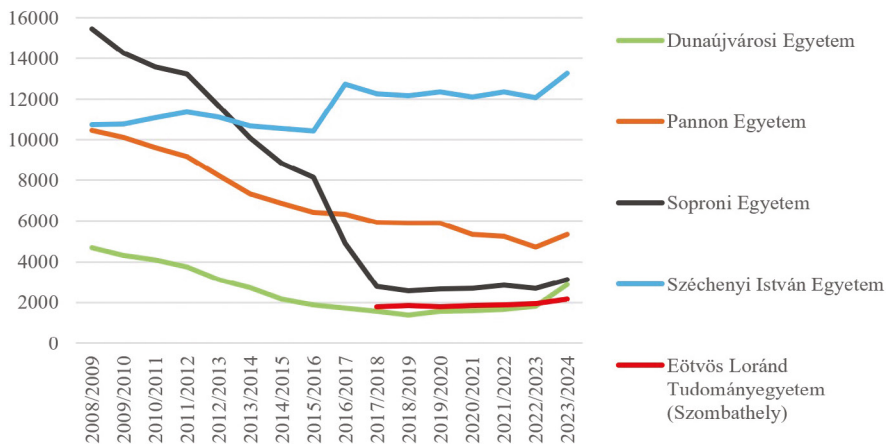
Forrás: Oktatási Hivatal (<https://firstat.ob.gov.hu/orszagos-letszamstatistika>) – saját szerkesztés.
Source: Educational Authority (<https://firstat.ob.gov.hu/orszagos-letszamstatistika>) – own editing.

A nyugat-dunántúli régió felsőoktatásának részletes elemzését is olvashatjuk a kötetben, mely szerint a vizsgált időszakban a két egyetemi központban és főiskolai székhelyen közel 33 ezer hallgató tanult. A tanulmányban bemutatott időszakot követően sok változás hatott az intézmények szerkezetére, amely a térségeket és a jelentkezéseket is befolyásolta. A fenntarthatóságra, hatékonyságra és gazdasági működésre való igény sok éve megfogalmazódott az egyetemek vonatkozásában. Ennek a változásnak a térség érintettsége, hogy az előző évtized közepére a korábbi soproni székhelyű, hálózatos, több dunántúli városban is jelen lévő Nyugat-magyarországi Egyetem Soproni Egyetemmé alakult át, más városokban folyó képzései leváltak róla. A szombathelyi karok az ELTE kihelyezett részeként folytatták működésüket, Győr-Mosonmagyaróvár a Széchenyi István Egyetemmé integrálódott, Székesfehérvár pedig az Óbudai Egyetem képzési helyszíné lett. A Budapesti Gazdasági Főiskola kihelyezett képzése Zalaegerszegen a Pannon Egyetem képzési részévé vált. A nyugat-dunántúli térségi elemzésnél egyetemi érintettség okán ezért a Dunaújvárosi Egyetem és a Pannon Egyetem is több helyen felmerül.

A térségi vonzerő változatlan a hallgatói jelentkezések és felvett hallgatók számában. Intézményi szinten a Széchenyi István Egyetem, a győri és mosonmagyaróvári campusok kiemelt egyetemi központtá váltak, melyek a városokra, a térségekre is erősödő hatással bírnak.

2. ábra: Hallgatók száma az észak-dunántúli felsőoktatási intézményekben a 2008/2009 és 2023/2024-es tanévek között

Figure 2: Number of Students in Higher Education Institutions in the North Transdanubian Region between the Academic Years 2008/2009 and 2023/2024

Forrás: Oktatási Hivatal (https://dari.oktatas.hu/firstat.index?fir_stat_ev=2020 és <https://firstat.ob.gov.hu/intezmenyi-letszamstatistika>) – saját szerkesztés.

Source: Educational Authority (https://dari.oktatas.hu/firstat.index?fir_stat_ev=2020 and <https://firstat.ob.gov.hu/intezmenyi-letszamstatistika>) – own editing.

1. táblázat: Észak-dunántúli felsőoktatási intézményekbe felvett hallgatók száma 2013 és 2023 között
 Table 1: Number of Students Admitted to Higher Education Institutions in the North Transdanubian Region between 2013 and 2023

Sorcímek	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Széchenyi István Egyetem	3 093	3 363	3 204	4 020	4 082	4 423	4 773	3 435	4 025	3 765	5 224
Pannon Egyetem	2 308	2 435	2 218	2 343	2 143	2 326	2 329	1 798	1 855	1 670	2 578
Dunaújvárosi Egyetem				504	478	513	606	445	661	697	1 916
Dunaújvárosi Főiskola	608	536	489	33							
Soproni Egyetem					40	896	997	788	921	817	1 341
Nyugat-magyarországi Egyetem	2 794	2 757	2 613	1 836	1 234						
Eötvös Loránd Tudományegyetem (Szombathely)					186	708	635	701	760	762	997
Végösszeg	8 803	9 091	8 524	8 736	8 163	8 866	9 340	7 167	8 222	7 711	12 056

Forrás: Oktatási Hivatal felvételi adatok (<https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiOGZlNDY3OTYtMzQ4OC00ZGQxLWExOTUtMTdmMmZiYzAxZjg2IiwidCI6Ijg3NTQzNjFiLWU0WEt-NDg5NC1iYzclLWRIYTQ2YTl1MzZjMiIsImMiOiJl9>) – saját szerkesztés.

Source: Educational Authority Admission Data (<https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiOGZlNDY3OTYtMzQ4OC00ZGQxLWExOTUtMTdmMmZiYzAxZjg2IiwidCI6Ijg3NTQzNjFiLWU0WEt-NDg5NC1iYzclLWRIYTQ2YTl1MzZjMiIsImMiOiJl9>) – own editing.

EGYETEMI KÉPZÉSI KÍNÁLAT – RÉGIÓS VERSENYKÉPESSÉG

A városok és egyetemek szimbiózisa óriási lehetőséget rejt, fejlődést generál – ahogy az Unirégió kötetben a szerzők (Rechnitzer – Smahó, 2007b) említik, „a lokális szint” és a felsőoktatás kapcsolata egyre intenzívebbé kezd válni. Az intézmény helyi gazdasági erőként jelenik meg nemcsak mint foglalkoztatóhely, de fogyasztási egységként is befolyásolja például az albérleti piacot igénybe vevők vagy a lakásvásárlók döntéseit. Az intézményi profiltól függően gazdasági egységek telepedhetnek meg a felsőoktatási intézmények mellett, növelve a munkahelyi kínálatot is, mindez pedig térségi fejlesztő hatáskörrel bír. Az egyetemek a gazdaság valós motorjai lehetnek azáltal, hogy tudást adnak át és állítanak elő, gazdasági egységeket vonzanak, helyi vállalatok alapítását segítik vagy azok működését javítják. Ezek együttesen növelik a térség versenyképességét, de egyben hatnak a helyi társadalom műveltségi szintjére, kultúrájára is.

Az egyetemek térségi gazdaságára gyakorolt hatására a képzés minősége mellett a képzések szerkezete és kínálata is befolyással bír. Az alábbi táblázat az egyes egyetemeken akkreditált szakok számát mutatja a 2023-as évre vonatkozóan. Az Unirégió 2007-es adataihoz képest a Széchenyi István Egyetem a korábbi 21 képzést nyújtó kínálatát 2023-ra már 70-re növelte.

2. táblázat: Nyugat-Dunántúl felsőoktatási intézményeiben akkreditált szakok száma, illetve közös szakok száma (2023/24) – A 3. táblázat aktualizálása 2023/24 tanévre

Table 2: Number of Accredited Programs and Joint Programs in Higher Education Institutions in Western Transdanubia (2023/24) – Updated Table 3 for the academic year 2023/24.

	BDPK	SOE	SZE
BDPK	12	—	—
SOE	2	23	—
SZE	1	12	70

Forrás: Felvi.hu alapján saját szerkesztés.

Source: Based on Felvi.hu – own editing.

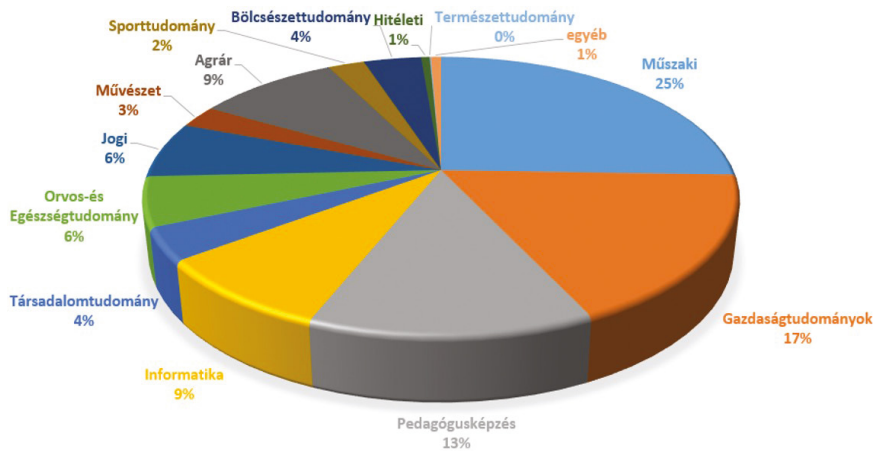
A nyugat-dunántúli felsőoktatás képzési kínálata a térségben az Unirégió tanulmány alapján (Rechnitzer – Smahó, 2007a:43., 1.7. ábra) 2003/2004-ben az alábbiak szerint alakult:

- 28%-os üzleti és gazdasági terület,
- 21% tanárképzés,
- 14% mérnöki és matematikai tudományok,
- 12% egészség és szociális ellátás,
- 11% társadalomtudományok,
- 10% jog-művészet- és humán tudományok,
- 4% mezőgazdaság.

Az alábbi ábrán látható a nyugat-dunántúli felsőoktatás képzési kínálata a 2023/24-es évre vonatkozólag, mely jól ábrázolja, hogy az elmúlt húsz évben miként erősödött a műszaki, mérnöki és informatikai terület a térségben, továbbá az is, hogy az akkreditált felsőoktatási képzések milyen széles kínálatot nyújtanak. Az új képzések indításában, valamint a műszaki, mérnöki, informatikai képzési területek arányát tekintve a Széchenyi István Egyetem jelentős eredményekkel bír.

3. ábra: Nyugat-dunántúli felsőoktatási képzési kínálat a hallgatói létszám alapján (fő) 2023/24 – A 3. ábra aktualizálása 2023/24 tanévre

Figure 3: Educational Offerings in Higher Education in Western Transdanubia based on Student Enrollment (persons) 2023/24 -Updated Figure 3 for the academic year 2023/24.

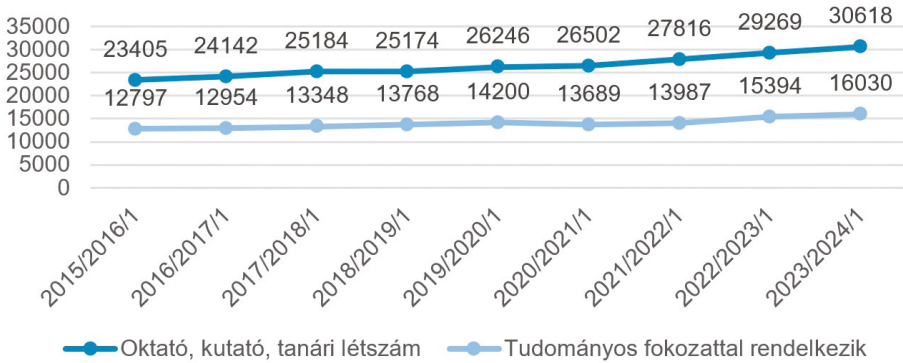
Forrás: <https://firstat.ob.gov.hu/orszagos-letszamstatisztika>.
Source: <https://firstat.ob.gov.hu/orszagos-letszamstatisztika>.

Az Unirégió kötet (Rechnitzer – Smahó, 2007b) elemzései a térségek gazdasági dimenzióját, fejlettségét is vizsgálták és megállapították, hogy az ország nyugati területének átalakulása gazdasági értelemben megvalósult, de a K+F és az egyetemi fejlődés lassabb folyamat, összehasonlítva az ország többi térségével, ahol már kialakultak erős egyetemi kutatóhelyek. Ezekre utal a 2005-ös Országos Területfejlesztési Koncepció (OTK, 2005) és az ezt követő években strukturális alapokból finanszírozott kooperációs kutatóközpontok, melyek célja a felsőoktatási intézmények, a kutatóintézetek és a vállalati szféra közös együttműködésének erősítése. Hasonló a 2004–2006 között létrejött Regionális Egyetemi Tudásközpontok létrehozása, melyek célja a szakterület alapú regionális vonzáscentrumok kialakítása. Ezen kezdeményezésektől, egyetemi-gazdasági közös alapokra építve, a régió technológiai és gazdasági fejlődésére gyakorolt hatást vártak.

A következő grafikonok az oktatók-kutatók számának változását mutatják országos és egyetemi térségi szinten is.

4. ábra: Oktatók, kutatók, tanárok száma a felsőoktatásban Magyarországon a 2015/2016 és 2023/2024-es tanévek között

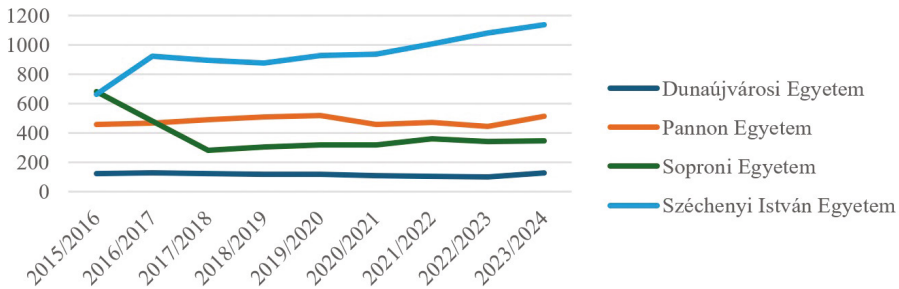
Figure 4: Number of Lecturers, Researchers, and Teachers in Higher Education in Hungary between the Academic Years 2015/2016 and 2023/2024

Forrás: <https://firstat.ob.gov.hu/orszagos-letszamstatisztika> – saját szerkesztés.

Source: <https://firstat.ob.gov.hu/orszagos-letszamstatisztika> – own editing.

5. ábra: Oktatók, kutatók, tanárok száma az észak-dunántúli felsőoktatási intézményekben teljes idejű, részdíds és egyéb munkakörökben (munkajogi létszám) a 2015/2016 és 2023/2024-es tanévek között
Figure 5: Number of Full-time, Part-time, and Other Staff (employment status) including professors, researchers, and teachers in Higher Education Institutions in the North Transdanubian Region between the Academic Years 2015/2016 and 2023/2024

Forrás: <https://firstat.ob.gov.hu/orszagos-letszamstatisztika> – saját szerkesztés.

Source: <https://firstat.ob.gov.hu/orszagos-letszamstatisztika> – own editing.

AZ EGYETEMEK LOKÁLIS ÉS TÉRSÉGI SZEREPVÁLLALÁSA, INNOVÁCIÓS ÉS VÁLLALKOZÓI HATÁSA

A képzési kínálat és ágazati megosztás, a hallgatói létszámok, valamint az oktatói, a kutatói, a tanári és a munkatársi létszámok változása mellett fontos és izgalmas kérdés a lokális, intraregionális kapcsolatok szerepe, mélysége, aktivitása.

Az egyetemi működési szerepek kapcsán több nemzetközi kiválósági példa is hozható. A finnországi felsőoktatási rendszer átalakulása számos lehetőséget és előnyt biztosított az intézmények és partnereik számára. Jó példaként említhető az Aalto Egyetemen kialakított működési innováció (Rissola et al., 2017). Az Intézmény jelenlegi formájában 2010 óta működik, a Helsinki Műszaki Egyetem, a Művészeti és Design Egyetem, valamint a Helsinki School of Economics összevonásával jött létre. Az egyetem létrehozásának célja az volt, hogy megalakuljon egy olyan multidiszciplináris intézmény, amely képes kihasználni a különböző tudományágak és megközelítések kombinációja által generált szinergiákat. Az egyetem szervezeti struktúrája is átalakult, szem előtt tartva a vállalkozói egyetemi modell megteremtését. Mivel a kutatási kiválóság kritikus tényező az üzleti K+F együttműködések kialakításában, ezért az egyetem alapvető célja a tapasztalt, szakmailag kiemelkedő oktatói és kutatói létszám bővítése, valamint a külföldi oktatók bevonása. Az intézmény küldetése, hogy kézzelfogható társadalmi előnyöket generáljon azáltal, hogy a kutatási eredmények piaci hasznosítására összpontosít, és törekszik az ipari kapcsolatok szélesítésére, a K+F együttműködések kialakítására, a start-up ökoszisztéma kialakítására, valamint a városokkal való szorosabb együttműködésre.

Az egyetemek helyi és regionális fejlesztési hatásait az Unirégió kötetben belül Mezei (2007) elemzi. A szerző szerint ezek a hatások az input-output metaszetekben értelmezhetőek. Az input hatás a telephelyválasztás alapján következik, minden ezzel kapcsolódó kihatással a helyi kereslet irányában, így a valós nyertesek a helyi közösség, háztartások. Egy korábbi, 2003-as vizsgálat (Csizmadia et al., 2003) mutat rá, modellszámítások révén, hogy Győrben a Széchenyi István Egyetem milyen termelési-fogyasztási hatást generál. Akkori számítások alapján minden megjelenő egy forint növekménynek 1,43 forint tovagyűrűző hatása van a helyi termelésben és jövedelemben. Mezei (2009) később a fenti modellszámítások érzékenység vizsgálatával 1,33-1,57 értékű tiszta multiplikatör hatást mutatott ki. Azaz a város-térség gazdasága erősödik, teljesítményét az egyetem egyértelműen fokozza.

Az egyetemek outputjai, a létrehozott szellemi tőke a térségben magas képzettséget indukál, amely újabb vállalkozások letelepedését segítheti elő és a meglévők fejlődését is támogatja. A vállalkozások megtelepedésével indulnak el a belső vándorlási folyamatok, melyet a kedvező gazdasági piaci környezet serkenthet. A kutatások azt igazolják, hogy a hallgatók egy jelentős része az egyetemek vonzáskörzetében képzelet el a jövőjét. Az egyetemi szerepek átalakulásával, az egyetemi-gazdasági terület összekapcsolódásával (például a Kutatási Kompetencia Központok, a Regionális Egyetemi Tudásközpont) átrendezések valósulnak meg a szervezetet illetően. Ezek mentén elindulhatnak spinoff vállalkozások, az aktív felsőoktatási intézmény körül új kisvállalkozások letelepedése kezdődik el, valamint ezek a kisvállalkozások egyre nagyobb számban építik fejleszteségeiket a régió egyetemeinek tudásbázisaira.

A felsőoktatási intézmények harmadik output hatása a vonzerő-minőség brand és a szellemi kisugárzás megteremtése. „Az egyetemek, főiskolák jelenléte hat a város és térség szellemi életére, kulturális kínálatára és keresletére, a városi miliő kialakulására” (Rechnitzer – Smahó, 2007/a:54.).

A vizsgálatok fontos eredménye volt, hogy visszaigazolta az önkormányzatok véleményét. A kapcsolatok intenzitására, a fejlődési területekre és együttműködésekre nagy hatással voltak és vannak a személyi-emberi partnerségek. Ezzel együtt az átalakítás és viszonyrendszer megértésre talált, bár a megvalósítás tempójában érezhető ellentmondás. Az egyetemi átalakulás lassabb, strukturált folyamat, más logika szerint történik, míg a helyi politika mérője más idődimenzióra programozott. A személyi elköteleződés, a felsőoktatási intézmény és a város vezető testületeinek kapcsolata, emberi minősége fontos közvetítők a rendszerek eredményességében.

A felsőoktatási intézmények fejlesztéseit és gazdasági vállalkozói együttműködéseit két kiemelt program is támogatta a kétezres évek elején: a 2004–2006 közötti tervezési időszakban a HEFOP 3.3 program, valamint a ROP 3.3 programok. A HEFOP program kiemelt célja volt az egyetemek képzési struktúrájának átalakítása a Bolognai egyezmény követelményeinek megfelelően. A ROP (Regionális Operatív Program) elvárása a híd funkció erősítése volt a hallgatói elhelyezkedéseket illetően, a nemzetközi viszonylatban már ismert egyetemi karrier és alumni irodák megalapítása révén (Rechnitzer – Smahó, 2007a:55–57). A Széchenyi István Egyetem mindkét programban élenjáró innovátor volt, ezen programokat azóta is működteti, fejleszti.

Ezek a kezdeti programok rendkívül fontos gondolkodást indítottak el a térség szereplőiben. Célként fogalmazódott meg a szorosabb vállalati-egyetemi partnerség annak érdekében, hogy az egyetemek sokkal inkább vállaljanak felelősséget a társadalmi-gazdasági kihívásokban, a térségfejlesztésben, amely a nemzetközi, fejlett egyetemi világban természetesnek tekinthető. Ezért szükséges megteremteni azt a működési keretrendszert, amely kinyitja ennek lehetőségét. A 2014–2016-ban készült felsőoktatási stratégia erre tesz javaslatot, annak számos konkrét megvalósult eredményére építve az egyetemek modellváltása ezt a törekvést kívánja támogatni. A technológiai haladás közös felelősség, kiemelt cél tehát az egyetemek és ipari szereplők intenzív együttműködése a nemzetközi versenyképesség érdekében (Fokozatváltás a felsőoktatásban, 2016).

AZ EGYETEMEK NEMZETKÖZIESÍTÉSE – SIKERKRITÉRIUMOK

Rechnitzer – Smahó (2007b) Nyugat-Dunántúlról szóló tanulmánya külön fejezetet szentel a felsőoktatási intézmények nemzetközi kapcsolataira, azon belül is az interregionális határ menti kapcsolatokra. A nemzetközi határ menti együttműködésekben az angol nyelvű kurzusok alapvetőek, ezek azonban akkor még hiányoztak a térségből. Azon hallgatók tekintetében, akiknek van egy alap angol nyelvtudása, a nemzetközi kapcsolatok erősítik és fejlesztik a nyelvismeret elmélyülését – mutat rá a fejezet. Fontos megállapítás a nyugat-dunántúli intézmények vezetőivel történt interjúbeszélgetésből a szerkezetre vonatkozóan: „a nemzetközi kutatási projektek elsősorban tanszékekhez, intézményekhez kötődnek, ám egye-

temi szinten nem összesítik az intézményekben zajló nemzetközi projekteket és nemzetközi kapcsolatokat. Az egyetemek, főiskolák nemzetközi kapcsolatainak legnagyobb részét nem a hierarchia csúcán álló hosszú távú stratégiai kapcsolatok teszik ki, hanem a tanszékek közötti együttműködések, a projekteken való részvétel és személyes kapcsolatok. Ezek a kapcsolatok a hierarchia alsóbb szintjeihez tartoznak, gyakran átláthatatlanok, az intézmények vezetése nem rendelkezik róluk megfelelő információkkal. A stratégiai kapcsolatok kiépítését a magyar egyetemeken belüli együttműködés hiánya, a belső intézményi problémák előtérbe helyezése és a nemzetközi dimenzió elhanyagolása hátráltatja. Tovább nehezíti a nemzetközi struktúra felépítését az egyetemi szintű nemzetközi-kooperációs stratégia kidolgozása, a nemzetközi kapcsolatok jövőre vonatkozó irányának meghatározására. A jelenlegi működés nem motíválja az intézményeket arra, hogy rendszerezzék és intézményi szinten is tudatosan alakítsák nemzetközi kapcsolataikat” (Rechnitzer – Smahó, 2007a:65.).

Nemzetközi szinten napjainkban már kiemelt szerep jut a nemzetközi kutatási hálóknak, amikben a partnerválasztás meghatározó szempontja a társszerző intézményének világranglistákon (Times Higher Education /THE/ World University Rankings /WUR/ és Quacquarelli Symonds /QS/ WUR, Sanghaj-lista /ARWU/ WUR) betöltött csúcspozíciója. A rangsorok az egyetemi kiválóság minősítőivé váltak, mellettük hasonlóan fontosak az egyes tudományterületi nemzetközi akkreditációs intézmények (pl. World Federation for Medical Education (WFME), Association to Advance Collegiate Schools of Business AACSB, Accreditation Board for Engineering and Technology (ABET)) minőségbiztosítási garanciái. Az intézményi kiválóság mellett, az egyes egyetemek tudományos sikerét kumuláltan adó egyéni kiválóságokat leginkább a Scopus és a Web of Science (WoS) alapján mérik.

A valós együttműködés és kiválasztás mellett az érdemi sikerhez rendkívül fontos a vezetés személyi elköteleződése és minőségi szakmai hozzáértése, mely igaz az egyetemek nemzetközi vezetésére és az oktatási oldalra, különösen a szakfelelősökre is. Az intézményi és személyes kiválóságok mellett nem elengedhető természetesen az angol nyelvű képzési kínálat társintézményi illeszkedése.

A felsőoktatási intézmények nemzetközi hálózatok részei. A Széchenyi István Egyetemen kutatási együttműködéseink főként az amerikai és nyugat-európai egyetemekre összpontosulnak, mivel a világ legjobb egyetemei és professzorai az észak-amerikai, brit, nyugat-európai, ausztrál, új-zélandi és kelet-ázsiai régiókban találhatók a ranglisták szerint. Ugyanakkor a hallgatói mobilitás szempontjából a fókusz Kelet-Ázsiára irányul, mivel a legnagyobb hallgatói kibocsátó régiók India és Kína. A mobilitás 40%-a Kínából származik, őket India követi, majd az afrikai kontinensről érkező hallgatók.

A nemzetközi partnerválasztás során ezért figyelembe kell venni mindkét szempontot a kutatói kiválóság és a hallgatói mobilitást egyaránt. A két fókuszpont regionális szinten eltérő, ezért külön-külön kell kezelni őket. Legfontosabb együttműködési területek:

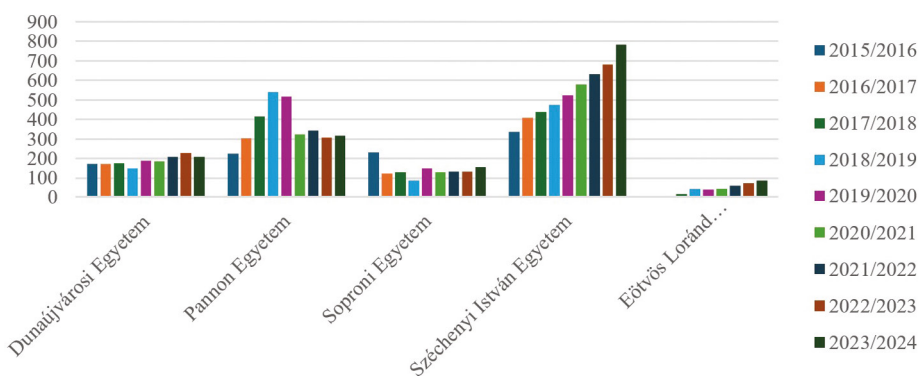
- nemzetközi kutatási hálók (International Research Network, IRN);
- double degree, kettős és közös képzések;
- hallgatói mobilitás, vendégprofesszori partnerség;
- időszakos, közös oktatási, kutatási, pályázati tevékenységek;
- rövidtávú időszakra vonatkozó oktatói, hallgatói cserék;
- MOU, jogi kötelezettség nélküli együttműködési megállapodás;

- szakmai szervezetekben történő részvétel (pl. EURASHE; Magna Charta Universitatum; European University Association, EUA);
- nem formalizált, személyes, szakmai kapcsolatok.

A következő diagram az észak-dunántúli felsőoktatásban tanuló külföldi hallgatói létszám változását mutatja az egyes intézményekben 2015–2023 között. A Széchenyi István Egyetem a fenti szempontok alapján készített nemzetközi stratégiája, elkötelezett nemzetközi vezetésnek és kollégáinak munkája alapján rangos eredményeket ért el a mérvadó nemzetközi felsőoktatási listákon, folyamatosan bővülő képzési kínálata alapján növekvő számú külföldi hallgató kerül felvételre. Ez egy komplex fejlesztési folyamat, mely az egész egyetem működését áthatja és a régió erősödéséhez sok szempontból járul hozzá.

6. ábra: Külföldi hallgatók száma az észak-dunántúli felsőoktatási intézményekben a 2015/2016 és 2023/2024-es tanévek között

Figure 6: Number of International Students in Higher Education Institutions in the North Transdanubian Region between the Academic Years 2015/2016 and 2023/2024

Forrás: Oktatási Hivatal (<https://firstat.ob.gov.hu/intezmenyi-letszamstatistika>) – saját szerkesztés.
Source: Educational Authority (<https://firstat.ob.gov.hu/intezmenyi-letszamstatistika>) – own editing.

Ahogy ez az Unirégió kötetben 2007-ben megfogalmazásra került, a Bécsi Közgazdaságtudományi Egyetem példája (Fáth, 2007) kiválóan mutatja, hogy a külföldi intézmények nem ad hoc módon, hanem tudatosan, nemzetközi stratégiájuk szigorú szem előtt tartásával bővítik nemzetközi kapcsolataikat. Fontos példa, milyen feltételek mentén kell a hazai egyetemeknek fejlődnie, hogy a globális legjobb egyetemek valós partnerei lehessenek a nemzetközi térben folyó versenyben.

Rechnitzer – Smahó (2007a) a tanulmányukat lezáró alfejezetben a tudásrégió kifejezés mellett ajánlásokat fogalmazott meg az együttműködések jövőbeni irányaira, kiemelten a globális nemzetközi és határregióra vonatkozóan. Ezen tanácsok a mai napig érvényesek és fontos elveket tartalmaznak. Ilyen például a nemzetközi partnerségre vonatkozó javaslat: „a nemzetközi együttműködések az intézmények versenyképességét számottevően befolyásoló, meghatározó tényezők lesznek, a jövőbeli siker egyik zálogát fogják jelenteni. Ezért az egyetemeknek, főiskoláknak nagy hangsúlyt kell fektetniük a nemzetközi kapcsolatrend-

szerük kiépítésére, bővítésére, valamint a meglévő együttműködések intenzívebbé tételére. Mindenütt megjelenik ez a törekvés, de az egyetemek többsége még nem tulajdonít stratégiai jellegű jelentőséget a nemzetközi kapcsolatoknak.” (Rechnitzer – Smahó, 2007a:69–70.)

ÖSSZEFOGLALÁS – MEGÁLLAPÍTÁSOK

Rechnitzer – Smahó (2007b) fentiekben recenzált kötete hiánypótló mű. A hazai elemzések, valamint nemzetközi kitekintés rávilágított, hogy változások szükségesek a hazai felsőoktatás szerkezetében, működésében és kultúrájában ahhoz, hogy a hazai egyetemek betöltsék elvárt szerepüket, képesek legyenek bekapcsolódni a globális világ hálózatába, valamint az egyetemi menedzsment önállóan meg tudja tenni a belső építkezéshez szükséges lépéseket.

A felsőoktatási stratégia kiemelt célja az egyetemek versenyképességének támogatása, a fejlődéshez való hozzájárulás, a valós döntési autonómia megteremtése pénzügyi, gazdálkodási, szervezeti és személyzeti területeken egyaránt. Ezen elvekhez valós intézményi stratégia szükséges, konkrét teljesítmény és cél elvárásokkal. Csak a minőség lehet a cél, a középserűség nem járható út. Alulról és közösségi szinten szükséges építkezni, hogy mindenki hozzá tudjon járulni az egyetemek sikerességéhez. A következő években az egyetemre érkező erőforrásokkal olyan infrastrukturális és szellemi bázis megteremtése a cél, amelyek a felsőoktatási stratégia megvalósítását lehetővé teszik.

A nemzetközi jó példák adottak. „Nem az öncélú, öntörvényű működés, a belső érdekérvényesítés az igaz autonómia. A valós társadalmi-gazdasági szükségletek folyamatos felismerése, a kielégítéséhez szükséges erőforrások feltárása, gazdaságos, hatékony felhasználásával az intézményben folyó tudományos és oktató munka minőségének emelése, az ezt elősegítő szervezeti, működési forma kialakítása – ezek az intézményi autonómia keretei, lehetőségei és kihívásai” (Pupp – Filep, 2021:30.).

Rechnitzer professzor úr és a kötet szerzőinek a megállapításai, a sikerkritériumokra tett megfigyelései a mai napig időszerűek. A vezetői felelősség és érdekelttség markáns, transzparens rendszerének kialakítása ösztönözheti a minőségi munkavégzés javítására, az erőforrásokkal való észszerű gazdálkodásra, a szabályozási rend következetesebb betartására. Ehhez szükséges az akadémiai és egyetemi vezetők és kollégák felkészültsége és menedzsment típusú szemléletük erősítése.

IRODALOMJEGYZÉK

- Csizmadia Zoltán – Dőry Tibor – Dusek Tamás – Hardi Tamás – Nárai Márta: *Győr város és térsége fejlődési irányai és humán erőforrás szükséglete*, in: Rechnitzer János – Hardi Tamás (szerk.): *A Széchenyi István Egyetem hatása a régió fejlődésére*, Győr, 2003, 33–93. http://www.rkk.hu/rkk/nyuti/pages/kiadvany_2003_rj_ht.pdf
- Fáth János: *Egyetem, város, régió bécsi regionális nézőpontból*, in: Rechnitzer János – Smahó Melinda (szerk.): *Unirégió – Egyetemek a határmenti együttműködésben*, Pécs–Győr, 2007, 243–263.
- Horváth Gyula: *Filep Bálint, A nagyvárosok az európai és a magyar területi politikában (Publikon Kiadó, Pécs, Győr, 2014. 201 o.) (Széchenyi István Egyetem Regionális és Gazdaságtudományi Doktori Iskola, Regionális és gazdaságtudományi kismonográfiák)*, Tér- és Társadalom, 2015/3, 151–154, <https://doi.org/10.17649/TET.29.3.2733>.

- Mezei Katalin: *A felsőoktatás és a területi fejlődés kapcsolata, elméleti összefüggései*, in: Rechnitzer János – Smahó Melinda (szerk.): *Unirégió – Egyetemek a határmenti együttműködésben*, Pécs–Győr, 2007, 73–104.
- Mezei Katalin: *Az egyetemek szerepe a regionális gazdaságfejlesztésben: az innovációs rendszer alapú megközelítések összevetése*, Győr–Pécs, 2009, 180.
- Pupp Zsuzsanna – Filep Bálint (2021): *A felsőoktatási intézmények szerepe mint lehetőség, változó struktúra és fejlődő erőforrás a térségfejlesztésben*, Comitatus, 2021/237, 23–32.
- Rechnitzer János – Smahó Melinda (2007a): *A felsőoktatás szerkezete és együttműködési irányai a Nyugat-Dunántúlon*, in: Rechnitzer János – Smahó Melinda (szerk.): *Unirégió – Egyetemek a határmenti együttműködésben*, Pécs–Győr, 23–71.
- Rechnitzer János – Smahó Melinda (szerk.): *Unirégió – Egyetemek a határmenti együttműködésben*, Pécs-Győr, 2007b, 312.
- Rissola, Gabriel – Hervás, Fernando – Jonkers, Koen – Slavcheva, Milena (2017): *Place-Based Innovation Ecosystems, Espoo Innovation Garden and Aalto University (Finland)*, Publications Office of the European Union, Belgium, 13–17. <https://doi.org/10.2760/949545>

INTERNETESFORRÁSOK, JOGSZABÁLYOK

- *Fokozatváltás a felsőoktatásban, A teljesítményelvű felsőoktatás fejlesztésének irányvonala*. Elérhető: https://2015-2019.kormany.hu/download/c/9c/e0000/Fokozatvaltas_Felsooktatásban_HONLAPRA.PDF (Letöltés ideje: 2024.06.14.)
- OTK: 97/2005. (XII. 25.) OGY határozat az Országos Területfejlesztési Konceptióról.
- Oktatási Hivatal, Felsőoktatási Információs Rendszer: *Országos felsőoktatási létszámstatisztika*. Elérhető: <https://firstat.oh.gov.hu/orszagos-letszamstatisztika>
- Oktatási Hivatal: *Felsőoktatási statisztikák*. Elérhető: https://dari.oktatas.hu/firstat.index?fir_stat_ev=2020 és <https://firstat.oh.gov.hu/intezmenyi-letszamstatisztika>